

اثربخشی مداخله غیر دارویی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت

محمد رسولی

کارشناسی روان شناسی، آموزش و پرورش، آذربایجان غربی، بوکان، ایران

آسو رحیمی

کارشناسی دینی و عربی، آموزش و پرورش، آذربایجان غربی، بوکان، ایران

کامران مام قادری

کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

مسعود نجاری

دکتری تخصصی روان شناسی، گروه روان شناسی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف اثربخشی رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت انجام شد. روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان در سال تحصیلی 1402-1403 بود که از طریق روش نمونه گیری در دسترس از بین نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره داوطلب واجد شرایط تعداد 30 نفر وارد مطالعه شده و به صورت تصادفی در دو گروه 15 نفره آزمایش و گواه جایگزین شدند. ابزار اندازه گیری در این پژوهش پرسشنامه تفکر انتقادی فاشیون و فاشیون (1994) بود. گروه آزمایش 10 جلسه ی (هر هفته 2 جلسه) 75 دقیقه ای تحت بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی (منبری، کریمی و یاراحمدی، 1402) قرار گرفت و گروه گواه هیچ مداخله ای دریافت نکرد. تجزیه و تحلیل داده های آماری با استفاده از روش تحلیل کوواریانس تک متغیره و با نرم افزار SPSS نسخه ۲3 صورت گرفت. سطح معناداری آزمون ها 0/05 در نظر گرفته شد. نتایج حاصل از تحلیل داده ها نشان داد که بعد از مداخله، اثر بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر بهبود تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت معنادار بود ($p < 0/001$). بر اساس نتایج پژوهش می توان گفت بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی روش مداخله ای مناسبی برای بهبود تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت است.

واژگان کلیدی: رفتار غیرمولد تحصیلی، تفکر انتقادی، نوجوانان، اعتیاد به اینترنت

مقدمه

تفکر انتقادی یکی از جوانب تفکر است (فیشر، 2012). امروزه بسیاری از محققان تربیتی پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی را از هدف‌های اساسی آموزش و پرورش می‌دانند زیرا تفکر انتقادی برای موفقیت در جهان معاصر که دانش با سرعت زیاد در حال افزایش است، ضرورت اساسی تلقی می‌شود (مارینا و هالپرن¹، 2011). گرایش به تفکر انتقادی بصورت مجموعه‌ای از نگرش‌ها و عادات ذهنی تعریف شده است (سوسو²، 2013). تفکر انتقادی تفکری مستدل و منطقی است که بر تصمیم‌گیری ما در خصوص آنچه می‌خواهیم انجام دهیم یا باور داشته باشیم متمرکز است (خجسته و همکاران، 1393). از جمله زمینه‌هایی که در تفکر انتقادی به آنها اشاره می‌شود، شامل شناسایی و ارزیابی فرضیات، تحلیل و ترکیب اطلاعات، تشخیص اعتبار مطالب، تفکر در مورد دیدگاه‌های متفاوت، ارزیابی شواهد، توانایی تحمل تردید و ابهام، حمایت از مدارک و شواهد و انعکاس عقاید خود است (میلنر³، 2014). مومنی و همکاران (1395) در مطالعه خود به این نتیجه دست یافتند که بین تفکر انتقادی و سازگاری اجتماعی همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد و تفکر انتقادی توان پیش‌بینی سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان متوسطه را دارد.

مطالعات نشان می‌دهد که بسته رفتارهای غیرمولد تحصیلی به عنوان یک درمان رفتاری کارآمد می‌تواند بر روی بسیاری از متغیرهای حوزه نوجوانی و جوانی اثربخش باشد. منبری و همکاران (1402) نشان دادند که اثر بسته آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر رفتارهای ارتقادهنده و بازدارنده سلامت تحصیلی در دانشجویان معنی‌دار بود و این تأثیرات مثبت در دوره پیگیری پایدار ماند. همچنین مام‌قادر و همکاران (1402) به این نتیجه رسیدند که بسته‌ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی روش مداخله‌ای مناسبی برای ارتقای آرزوهای شغلی دانش‌آموزان پسر است. فروزنده و همکاران (1402) در مطالعه‌ای تحت عنوان مداخله درمان غیر دارویی مبتنی بر رفتار غیر مولد تحصیلی بر بهبود پریشانی هیجانی در دانش‌آموزان پسر پایه ششم ابتدایی نشان دادند که بعد از مداخله، اثر بسته‌ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر بهبود پریشانی هیجانی در دانش‌آموزان پسر معنادار بود ($p < 0/001$). بر اساس نتایج پژوهش می‌توان گفت بسته‌ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی روش مداخله‌ای مناسبی برای بهبود پریشانی هیجانی در دانش‌آموزان پسر است.

در واقع ریمکوس (2012) اولین کسی بود که فارغ از بافت شغلی، رفتار غیرمولد را در قالب مقیاسی اختصاصی در بافت تحصیلی بررسی کرد و رفتار غیرمولد خودمحور و دگر محور را پیرامون سه طبقه کلی رفتار یعنی، کوشش برای پیشرفت، کج رفتاری و درست کاری تشریح کرد. رفتار غیرمولد تحصیلی به عنوان سازه‌ای که درکی گسترده از وضعیت تحصیلی افراد در اختیار می‌گذارد، بسیار حائز اهمیت است. رفتارهای غیرمولد تحصیلی نقطه مقابل ارزش‌ها و مقاصد تحصیلی⁴ هستند (اسچواگر⁵ و همکاران، 2014). رفتار غیرمولد تحصیلی رفتاری عمدی است که هنجارهای یک نظام را در هم می‌شکند و سلامت نظام و اعضای آن را تهدید می‌کند (رابینسون و بنت⁶، 1995). بنابراین یکی از چالش‌های مهم مؤسسه‌ها و مراکز آموزشی درگیر شدن افراد در رفتارهای غیرمولد تحصیلی است (محمود نژاد و شیخ الاسلامی، 1398).

¹. Marina & Halpern

². Sosu

³. Milner

⁴. Academic values and goals

⁵. Schwager

⁶. Robinson & Bennett

بنابراین، با توجه به نقش اساسی نوجوانان به عنوان آینده سازان کشور، عدم توجه به متغیرهای تاثیرگذار در زندگی تحصیلی آنها مشکلات زیادی را هم برای خود و هم برای سیستم آموزش و پرورش می تواند به همراه داشته باشد (مام قادری و همکاران، 1402). در نهایت بر اساس موارد مطرح شده بالا هدف از انجام پژوهش حاضر اثربخشی مداخله غیر دارویی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت بود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی و نیمه آزمایشی با طرح پیش آزمون-پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل تمامی نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان در سال تحصیلی 1402-1403 بود که از طریق روش نمونه گیری در دسترس از بین نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره داوطلب واجد شرایط تعداد 30 نفر وارد مطالعه شده و به صورت تصادفی در دو گروه 15 نفره آزمایش و گواه جایگزین شدند. ابزار اندازه گیری در این پژوهش پرسشنامه تفکر انتقادی فاشیون و فاشیون (1994) بود. گروه آزمایش 10 جلسه ی (هر هفته 2 جلسه) 75 دقیقه ای تحت بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی (منبری، کریمی و یاراحمدی، 1402) قرار گرفت و گروه گواه هیچ مداخله ای دریافت نکرد. ملاک ورود به پژوهش شرکت در جلسات آموزشی، تمایل شرکت کنندگان و رضایت کتبی و توانایی در جواب دادن به پرسشنامه ها بود و همچنین ملاک خروج از پژوهش غیبت بیش از دو جلسه در جلسات پروتکل آموزشی رفتارهای غیرمولد تحصیلی، عدم تکمیل پرسشنامه ها، عدم انجام تکالیف گنجانده شده در پروتکل آموزشی رفتارهای غیرمولد تحصیلی و تشخیص درمانگر نسبت به متضرر شدن فرد از گروه بود. در نهایت داده ها با روش تحلیل کوواریانس و به کمک نرم افزار SPSS نسخه 23 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای گردآوری داده ها از پرسش نامه ذیل استفاده شد.

پرسشنامه تفکر انتقادی: این پرسشنامه حاوی 34 سوال چند گزینه ای با یک پاسخ صحیح در حوزه مهارتهای تفکر انتقادی شامل ارزشیابی (13 سوال)، استنباط (12 سوال)، تحلیل (9 سوال) که پاسخگویی به پرسشهای آن دارای محدودیت زمانی است و 20 سوال آن چهارگزینه ای و 14 سوال آن پنج گزینه ای می باشد. هر سوال یک امتیاز داشته و حداقل نمره صفر و امتیاز نهایی آزمون 34 و امتیاز کسب شده در هر بخش از آزمون بین 0 تا 16 متغیر می باشد (فاکینو و فاکینو، 1994). دهقانی و همکاران (2011) پایایی پرسشنامه را 78٪ گزارش کرده اند. همچنین ضریب پایایی آزمون 62٪ و اعتبار سازه تمام خرده مقیاس ها با همبستگی مثبت و بالا بین 65٪ - 60٪ گزارش شده است (خلیلی و سلیمانی، 1382). مومنی و همکاران (1395) نیز در مطالعه ی خود پایایی پرسشنامه را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ 83٪ گزارش کردند. در این پژوهش نمره کلی تفکر انتقادی و نمرات مقیاسهای ارزشیابی، تحلیل و استنباط مورد استفاده قرار گرفته است.

بسته آموزشی تدوین شده با مطالعه یافته های پیشین نظری و تجربی در مورد متغیرهای مرتبط با رفتارهای غیرمولد تحصیلی، بر اساس متغیرهای دشواری در تنظیم هیجان، خود نظم جویی تحصیلی و خودپنداره تحصیلی طراحی و تدوین شد و پس از تدوین برنامه و پیش از اجرا جهت بررسی روایی محتوا، پروتکل آموزشی مورد نظر به تایید پنج نفر از متخصصان حوزه روانشناسی تربیتی با سابقه فعالیت حداقل ده سال در مراکز مشاوره رسید و برنامه تدوین شده مبتنی بر مدل رفتارهای غیرمولد تحصیلی پس از انجام اصلاحات متخصصان به مدت 10 جلسه 75 دقیقه ای (هفته ای دو جلسه) به گروه آزمایش ارائه شد و گروه گواه هیچ مداخله ای دریافت نکرد. روایی محتوایی⁷ در خصوص اهداف و محتوای جلسات بسته تدوین شده برای هر ماده یا جزء برنامه به ترتیب (0/70 و 1) در پژوهش مورد تایید

7. Content validity

واقع شد. به طور مشخص در روایی محتوایی مقادیر بدست آمده از پاسخ های گروه متخصصین در دو شاخص ضرورت^۸ و ارتباط^۹ نشان می دهد، بسته تدوین شده به صورت همه جانبه سازه موردنظر را مورد سنجش قرار می دهد. فرآیند هر جلسه متشکل از: 1- واریسی تکالیف جلسه قبل. 2- آموزش مستقیم به روش سخنرانی. 3- بحث گروهی. 4- چالش فکری. 5- جمع بندی جلسه و تکنیک هایی همچون: بازسازی شناختی^{۱۰}، بارش فکری^{۱۱}، الگو سازی^{۱۲} در طول جلسات مورد استفاده قرار گرفت (منبری، کریمی و یاراحمدی، 1402). خلاصه محتوای جلسات آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی و فعالیت های انجام شده در گروه آزمایش در جدول 1 ارائه شده است.

جدول 1: خلاصه جلسات مداخله بسته آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی منبری و همکاران (1402)

جلسه	موضوع	شرح مختصر جلسات و محتوای مداخله
اول	معارفه و آشنایی اعضا با یگدیگر و برگزاری پیش آزمون	معرفی اعضاء و بیان هدف از برگزاری دوره، خوش آمدگویی، آشنایی با آزمودنی ها و گفتگو در مورد برنامه گروه، اهداف و ساختار جلسات، اهمیت تکالیف خانگی و مقررات گروهی و مطالب و صحبت های مقدماتی در مورد رفتارهای غیرمولد تحصیلی و پیامدهای آن در دوران تحصیلی
دوم	تشریح رفتارهای غیرمولد تحصیلی، دشواری تنظیم شناختی هیجان، خود نظم خود تقویت جویی تحصیلی و خودپنداره	توضیح و تشریح رفتارهای غیرمولد تحصیلی و مبانی نظری مربوط به آن (رفتارهای غیر اخلاقی)، تنظیم شناختی هیجان (راهکارهای سازش یافته و سازش نیافته)، خود نظم جویی تحصیلی (نظارت بر خود، آموزش خود و تقویت خود)، و خودپنداره تحصیلی (خود ساخت، خود هویت و خود چشم انداز)، تفاوت میان خودپنداره مثبت و منفی فرد و تاثیر هر کدام از آنها بر روابط زندگی اجتماعی و تحصیلی فرد و بیان رابطه بین رفتارهای غیرمولد تحصیلی با متغیرهای موجود، مشخص کردن تکالیف خانگی
سوم	تعریف هیجان، دشواری در تنظیم هیجان، تنظیم هیجان سازگارانه و ناسازگارانه	درک روشن دانشجویان از دشواری تنظیم هیجان، اختلال در تنظیم هیجان به عنوان یک ساختار چند بعدی، مدل گراتز و رومر از بی نظمی هیجانی شامل تنظیم هیجانی سازگار 1. آگاهی و درک احساسات 2. پذیرش احساسات 3. توانایی کنترل تکان ها و رفتار مطابق با اهداف مورد نظر در هنگام ناراحتی و 4. توانایی استفاده از راهبردهای تنظیم هیجانی مناسب برای تعدیل پاسخ های هیجانی بر اساس اهداف فردی و موقعیتی، مشخص کردن تکالیف خانگی
چهارم	راهبردهای انطباقی و غیر انطباقی تنظیم هیجان و عوامل موثر بر رشد تنظیم	تشریح نه راهبرد تنظیم شناختی هیجان به منزله پاسخ های مقابله ای به رویدادهای استرس زا شامل (خودسرزنش گری، دگرسرزنش گری، نشخوارگری، فاجعه نمایی، پذیرش، برنامه ریزی، ارزیابی مجدد مثبت، کم اهمیت شماری،

⁸. Content Validity Ratio: CVR

⁹. CVI :Content Validity Index

¹⁰. Cognitive restructuring

¹¹. Brain storming

¹². Modeling

هیجان	اتخاذ دیدگاه، ارتباط تنظیم هیجان و رفتارهای پرخطر و مشخص کردن تکالیف خانگی
پنجم	<p>اشاره به مبانی نظری خودنظم دهی، اراده مفاهیم خودنظم دهی بیرونی (بر اساس آن عاملی خارجی بر انگیزاننده رفتار فرد است)، خودنظم دهی درون فکن (فشار روانی، دوری از احساس گناه و دریافت تأیید اجتماعی منبع فعالیت فرد است)، خودنظم دهی همانند سازی (رفتار به کمک انگیزه های بیرونی برانگیخته می شود) و خودنظم دهی درونی (فرد بدون نظر گرفتن پیامدهای عمل خویش، صرفاً جهت کسب لذت، رضایت و اشتیاق درونی به انجام رفتار می پردازد)، مشخص کردن تکالیف خانگی</p>
ششم	<p>ویژگی های افراد خودتنظیم ده، تاکید بر نقش فرد در فرایند یادگیری، سامان بخشی به باورهای شناختی، انگیزشی، رفتاری و یادگیری، آموزش ارزیابی اثرات رفتاری خویش در موقعیت های مختلف یادگیری، تاکید بر راهبردهای شناختی و فراشناختی و استفاده در محیط های متنوع یادگیری، مشخص کردن تکالیف خانگی</p>
هفتم	<p>توضیح خود پنداره شامل (مجموعه ویژگی هایی که شخص به عنوان یک موجود منحصر به فرد از خود ادراک می کند)، الگوی سلسله مراتبی مارش- شاولسون (به عنوان ادراک فرد از خود که از طریق تجربه و تفسیر او از محیطش شکل می گیرد)، اهمیت وجود خود پنداره مثبت در روابط رومزه و نقش آن در موفقیت های تحصیلی و شغلی، مشخص کردن تکالیف خانگی</p>
هشتم	<p>توضیح و ارائه ارتباط بین خودپنداره تحصیلی با تنظیم شناختی هیجان و خودنظم جویی تحصیلی بر اساس پژوهش های موجود، نقش موثر خودپنداره تحصیلی دانشجویان درباره داشتن و یا نداشتن توانایی برای اعمال کنترل بر یادگیری و فعالیتهای پیشرفت خود در تعیین نوع هیجانها، تاکید بر داشتن خودپنداره نسبتاً ثابت و روشن و تاثیر آن بر عملکرد تحصیلی فرد، مشخص کردن تکالیف خانگی</p>
نهم	<p>تکرار و تمرین روش های شناختی رفتاری و ارزیابی عملکرد دانش آموزان با توجه به تکالیف ارائه شده در جلسات قبل</p>
دهم	<p>پاسخ دادن به ابهامات دانش آموزان در خصوص محتوی پروتکل درمانی و جمع بندی و مرور مطالب همه جلسات</p>

یافته ها

اطلاعات جمعیت شناختی مربوط به گروه نمونه در نوجوانان اعتیاد به اینترنت شهر بوکان نشان داد که میانگین و انحراف معیار سن نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره گروه آزمایش $17/09 \pm 5/56$ و میانگین و انحراف معیار سن نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره گروه گواه $17/44 \pm 5/01$ بود. بر این اساس نتایج آزمون تی مستقل نیز نشان داد که از لحاظ سن بین دو گروه آزمایش و گواه در نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره تفاوت معنی داری وجود نداشت ($p=0/920$).

جدول 2: یافته های توصیفی مربوط به متغیر تفکر انتقادی در دو گروه آزمایش و گواه

متغیر	گروه	پیش آزمون		پس آزمون	
		تعداد	میانگین	انحراف معیار	میانگین
تفکر انتقادی	گواه	15	14/72	2/11	14/09
	آزمایش	15	14/21	2/59	17/90

همانطور که نتایج جدول 2 نشان می دهد میانگین و انحراف معیار گروه های آزمایش و گواه در مرحله پیش آزمون و پس آزمون به تفکیک ارائه شده است. بر اساس نتایج جدول میانگین تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره در گروه آزمایش از (14/21) در مرحله پیش آزمون به (17/90) در مرحله پس آزمون بعد از مداخله بسته آموزشی مبتنی بر مدل رفتارهای غیرمولد تحصیلی افزایش یافته است.

جدول 3: آزمون لوین برای همگنی واریانس متغیر تفکر انتقادی

متغیر	F	درجه آزادی اول	درجه آزادی دوم	سطح معناداری
تفکر انتقادی	1/20	1	28	0/199

همچنین، نتایج به دست آمده در جدول 3 نشان می دهد با توجه به اینکه سطح معناداری بیش از 0/05 است، می توان نتیجه گرفت که همگنی واریانس های متغیر تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره برقرار است. آزمون لوین همگنی واریانس های پیش آزمون و پس آزمون را تأیید کرده است.

جدول 4: پیشفرض همگنی شیب رگرسیون برای متغیر تفکر انتقادی

متغیر	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	سطح معناداری
تفکر انتقادی	1	523/830	0/993	0/214

در جدول 4 مفروضه همگنی شیب رگرسیون برای متغیر تفکر انتقادی با سطح معناداری بزرگ تر از 0/05 را نشان می دهد. پیشفرض همگنی شیب رگرسیون مبنی بر معنادار نبودن تعامل گروه - پیش آزمون تأیید می شود و بنابراین، پس از تحقق پیش فرض ها از آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره استفاده شد.

جدول 5: نتایج آزمون تحلیل کوواریانس تک متغیره مربوط به متغیر تفکر انتقادی

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	f	سطح معناداری	اندازه اثر
گروه	71/90	1	71/90	9/20	0/001	0/188
	92/84	1	92/84	10/31	0/001	0/209
خطا	121/90	27	4/514			
کل	188/20	30				

براساس نتایج جدول 5 مداخله بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتار غیر مولد تحصیلی بر تفکر انتقادی ($p=0/001$, $F=9/20$) در نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر بوکان معنادار بود و همچنین با توجه به اندازه اثر محاسبه شده اتا و معنادار بودن آن می توان گفت که 20 درصد از واریانس تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت مراجعه کننده به مراکز مشاوره به وسیله مداخله بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتار غیر مولد تحصیلی تبیین می شود.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف اثربخشی مداخله غیر دارویی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت انجام شد. نتایج نشان داد که بعد از مداخله غیر دارویی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی میانگین تفکر انتقادی نوجوانان اعتیاد به اینترنت در گروه آزمایش ارتقا یافت. این یافته با نتایج منبری و همکاران (1402)، مام قادری و همکاران (1402) و فروزنده و همکاران (1402) همسو بود.

در تبیین این یافته می توان اظهار کرد که در جریان تفکر انتقادی همانطور که فرد سعی می کند به پردازش اطلاعات پرداخته و به جداسازی اطلاعات درست و نادرست بپردازد. از طرفی استدلال های خود را نیز در معرض معیارهای قوی سنجش قرار می دهد تا به شناخت دقیق تر و موثرتری در رابطه با دیگران و مسئله پیش رو برسد. در واقع به مرور کنترل بر کارکردهای ذهن خویش را تمرین کرده و خطاهای ذهنی را در نظر می گیرد و درمی یابد برای هر احساسی که تجربه می کنیم، فرایند فکری مرتبطی وجود دارد و ما را به عمل خاصی تحریک می کند و به تحلیل افکار مثبت و منفی که در پس احساسات وجود دارند؛ و پرهیز از سوگیری ها و خودمحوری ها می پردازد. بنابراین مهارت و نگرش تفکر انتقادی می تواند سطح آمادگی برای سازگاری اجتماعی را در دانش آموزان بالا ببرد (مومنی، کرمی و سرداری، 1395).

پس تفکر انتقادی نوعی مهارت شناختی است و منجر به تصمیم گیری بهتر فرد می شود و برای مزایا و مخاطرات هر تصمیم گیری ضروری بنظر می رسد. بنابراین نوجوانان اعتیاد به اینترنت شرکت کنند در جلسات آموزشی با یادگیری مهارت و آموزش هایی همچون راهبردهای یادگیری خودنظم جویی و مهارت های مربوط به خودنظم دهی، تنظیم شناختی هیجان (راهکارهای سازش یافته و سازش

نیافته)، خود نظم جویی تحصیلی (نظارت بر خود، آموزش خود و تقویت خود) و خودپنداره تحصیلی (خود ساخت، خود هویت و خود چشم انداز)، تفاوت میان خودپنداره مثبت و منفی فرد و تاثیر هر کدام از آنها بر روابط زندگی اجتماعی و تحصیلی فرد و بیان رابطه بین رفتارهای غیرمولد تحصیلی با متغیرهای موجود که در پروتکل آموزش مبتنی بر رفتار غیرمولد تحصیلی گنجانده شده می توانند تفکر انتقادی خود را ارتقا بخشند.

محدودیت‌های پژوهش حاضر عبارت بودند از: تمرکز بر روی نوجوانان اعتیاد به اینترنت شهر بوکان که تعمیم یافته‌ها به جنس و مناطق جغرافیایی دیگر با محدودیت روبرو می سازد. همچنین تعمیم به سایر رده‌های تحصیلی با محدودیت روبروست. تداخل جلسات بسته آموزشی رفتارهای غیرمولد تحصیلی با برنامه کلاسی دانش آموزان که به منظور مرتفع کردن آن، آموزش خارج از ساعات درسی با هماهنگی مدیریت مدرسه و هماهنگی والدین دانش آموزان انجام شد. همچنین حجم نمونه پایین و بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری در دسترس از محدودیت‌های اصلی پژوهش بود. پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی این محدودیت ها رفع شود و از مصاحبه های عمیق نیز در گردآوری اطلاعات شرکت کنندگان استفاده گردد.

منابع

- خجسته، سحر، معمار، ثریا و کیانپور، مسعود. (1393). وضعیت گرایش به تفکر انتقادی دانشجویان دانشگاه اصفهان و برخی از عوامل مرتبط با آن. جامعه شناسی کاربردی، 2(54)، 117-135.
- مام قادری، کامران؛ مامه، آمنه؛ منبری، زهرا و نجاری، مسعود. (1402). تاثیر بسته ی آموزشی مبتنی بر رفتار غیر مولد تحصیلی بر آرزوهای شغلی دانش آموزان پسر: یک مطالعه نیمه تجربی. پیشرفت های نوین در علوم رفتاری، 9(57)، 323-331.
- منبری، زهرا؛ کریمی، کیومرث و یار احمدی، یحیی. (1402). تأثیر بسته آموزشی مبتنی بر رفتارهای غیرمولد تحصیلی بر رفتارهای ارتقادهنده و بازدارنده سلامت تحصیلی دانشجویان. مجله سلامت جامعه، 17(2)، 1-11.
- مومنی، خدامراد، کرمی، جهانگیر و سرداری، آزاده. (1395). رابطه تفکر انتقادی، تمایز یافتگی و ترس از ارزیابی منفی با سازگاری اجتماعی در دانش آموزان. پژوهش های روانشناسی اجتماعی، 6(22)، 1-12.

- Facione AP, Facione NC. (1994). The California critical thinking skills test and national. League for Nursing accreditation requirement Millbrae. CA: Academic.
- Marina, L. M. & Halpern, D. F. (2011). Pedagogy for developing critical thinking in adolescents: Explicit instruction produces greatest gains. Thinking Skills and Creativity, 6, 3-11.
- Milner, Marleen; Wolfer, Terry. (2014). The use of decision cases to foster critical thinking in social work students. Teaching in social work, 34, 269- 284.
- Robinson, S. L., & Bennett, R. J. A typology of deviant workplace behaviors: A multidimensional scaling study. Academy of management journal, 1995; 38(2): 555-572.
- Schwager, I. T. L., Hülshager, U. R., Lang, J. W. B., Klieger, D. M., Bridgeman, B., & Wendler, C. Supervisor ratings of students' academic potential as predictors of citizenship and counterproductive behavior. Learning and Individual Differences, 2014; 35, 62-69.
- Rimkus, L. K. (2012). A new measure of counterproductive student behavior. M. A. Thesis.
- Fisher, A(2012). What is critical thinking it? Retrieved march 12, 2000, from Http: //WWW. combridge.org.